

FILM Splitska retrospektiva filmova Ivana Martinca u povodu 40. obljetnice rada 'hrvatskog Kubricka'

Neprikosnoveni papa hrvatskog kratkog filma

JUTARNJI 27. 4. 2001

Piše Jurica Pavičić LIST

Kada je u siječnju 1999. najavljavao retrospektivni program filmova Ivana Martinca na festivalu Alpe Adria u Trstu, talijanski povjesničar filma i stručnjak za kinematografije bivše Jugoslavije Sergio Germani Grmek titulirao je Ivana Martinca kao "hrvatskog Kubricka".

Mislim da je Martinac zavrijedio tu poredbu - rekao je tada Germani - kako svojim potpunim perfekcionizmom, tako i odlučnom voljom za samostalnošću. Kao što brojni ljubitelji art-filma desetljećima izriču Kubrickovo ime kao tajnu lozinku koja ih izdvaja od svjetine sklone kinematografskoj zabavi, tako je i ime Ivana Martinca šifra za insidere hrvatske filmske avangarde. Martinac je desetljećima u paradoksalnoj poziciji najpoznatijeg nepoznatog filmaša: među poznavateljima alternativnog filma ima gotovo kulturni status, a šira publika ga uopće ne poznaje. To nije čudo zna li se da je fascinantan svijet Martinčeva filma gotovo isključivo vezan uz kratki film: autorov jedini dugi film je "Kuća na pijesku" iz 1985., koja i ne spada u redateljeva bolja djela.

U povodu 40-godišnjice Mar-

tinčeva rada splitski OPUS u petak, subotu i nedjelju organizira retrospektivu tog, vjerojatno najvažnijeg redatelja hrvatske alternative. U tri projekcije splitska će publika moći vidjeti 13 Martinčevih kratkih filmova i "Kuću na pijesku". Među kratke filmove uključeni su klasični naslovi iz 60-ih i 70-ih poput "Monologa o Splitu", "Uskih vrata", "Mosta", "Ronda", "Fokusa" ili "Izgnanstva", ali i kasniji naslovi poput "Lutaka" i Martinčeva posljednjeg filma "Grada u sivom", snimljenog početkom 90-ih. Martinac je stvaratelj kontroverzi. Aktivan je kao (nedovoljno pročitani) pjesnik i likovnjak, ali se afirmirao ponajviše kao redatelj, premda je svoje najvažnije filmove snimio kao amater. Poput kakva prethodnika postmoderne, citirao je, nadograđivao i parafrazirao autore koje je volio (Dreyera, Bressona...), ali je prema drugim klasicima (recimo Fassbinderu) bio zapanjujuće isključiv. Unatoč sektaškom ukusu bio je utjecajan filmski pedagog. Bio je avangardni formalni revolucionar unatoč tome što je sebe definirao kao "katoličkog fundamentalista". Martinčeva djela odražavaju konzer-

Da je Martinac dobio više dugometražnih prilika, Hrvatska ne bi imala svog Kubricka

vativne vrednote transcencije i suživljenosti s prošlošću, a taj plemeniti pasatizam Martinac elaborira kroz modernu i racionalnu formu. Martinac je bio najutjecajniji i najvažniji redateljska individua tzv. Splitske škole - eksperimentalnog filma koja je počivala na kultu ritma i precizne montaže "u kvadrat". Ali za razliku od sovjetskih mistika montaže koji su inspiraciju nalazili u dijalektičkoj filozofiji i marksističkom materijalizmu, Martinčeve montažne minijatu-

re iskazuju otvorene mističarske i metafizičke pretenzije, tako da za Dreyera i Bressona redateljeva strast nije neobična. Istodavno, Martinac je Mediteranac koji snima ulicu, vreću, ali i Mediteranac fasciniran baštinom, nataloženom prošlošću, dakle i živima i mrtvima. Taj spoj hladne metafizike i mediteranskog tugaljivog humora čini najbolje Martinčeve filmove osobitima. Takav je "Fokus" koji se sa-

stoji od montažne igre beznačajnim uličnim motivom, a akcent filma je crveni križ na bolničkim kolima koji se pretvara u simbol nadolazeće smrti koja se nadvija nad banalnim prizorom. Slično svojstvo dance macabrea ima i autorov najpopularniji film "Monolog u Splitu" gdje autor glazbu "Bolera" i mediteranske prizore ulice, plaže, sunčanja i brijanja kontrapunktira grobovima i ostacima nestalih kultura. Svaki je Martinčev film djelo o čudu stvaranja i o smrti. Mnogo su uspjeliji onda kad tu priču svih priča pripovijedaju kroz mediteranizam i pirandellovski humorizam, nego onda kad ta tema ikonografski odskače. To je razlog manje uspješnosti redateljevih (cijenje-

nih) kasnijih radova, poput pretenzionih "Lutki". Martinčeva katolička metafizika funkcionira kad ikonografiju pronalazi gdje je ne očekujemo: kad se uvlači u crkvu ("Grad u sivom"), banalna je. Martinčeva tema smrti potresna je kad visi nad vitalnim prizorima ulice: Kad egzistencija i suicit postanu tema Martinac prešaje biti zanimljiv, kao i svaki umjetnik kad postane ideolog. Otud osrednji uspjeh "Kuća na pijesku" koja ima blistavih dijelova i nedopustivih šlampavosti redatelja koji se kasno uč: dugometražnoj dramaturgiji. Pitanje je što bi se dogodilo da je Martinac kao neprikosnoveni papa hrvatskog kratkog filma ranije dobio dugometražnu priliku ili da ih je dobio više. Splitska retrospektiva ponudit će odgovor na to pitanje. Hrvatska vjerojatno ne bi dobila svog Kubricka.

Ali, dobila bi nepokolebljivog artistskog osobenjaka kakve svjetski film danas ima u Beli Tarru ili Hu J. Hsiao Hsien-u. Kronični manjak takvih beskompromisnih, elitističkih figura ponajviše čini hrvatski film siromašnim. Njemu su uvijek nedostajali kubrickovski ljudi proroci, a Martinac je to bio i mogao biti.